

2. Шнайдер Г.Й. Криминология / Пер. с нем. Ю. А. Неподаева; Под ред. и с предисл. канд. юрид. наук Л. О. Иванова. — М.: Изд. группа «Прогресс»; Универс, 1994. — 502 с.
3. Иншаков С.М. Зарубежная криминология. — М.: Изд. группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. - 374 стр.
4. *Kriminologie Lexicon*. Криминология: словарь-справочник.-4-е полностью переработанное издание справочника Эгона Рёссмана по криминологии для практикующих криминалистов Параллельн. заглавия — М.: НОРМА, 1998 —392 с.
5. Гернет М.Н. Социальные факторы преступности. — Москва: Университетская типография, Страстной бульвар. 1905. — 203 с.
6. Мошак Г. Розвиток української і німецької криминологічної думки / Г. Мошак // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. пр. — Харків, 2012. — № 1. — С. 224–232.
7. Нежурбіда С.І. Еволюція аналізу теорій причин злочинності у першій половині ХХ століття // Актуальні проблеми держави і права. — 2012. - № 68. — С. 543-549.
8. Landecker W.S. *Criminology in Germany* // *Journal of Criminal Law and Criminology*. 1941. — Volume 31. Issue 5. — Winter. — P. 551–575.
9. Exner F. *Kriminologie*. — Berlin, Göttingen and Heidelberg : Springer-Verlag, 1949. — 330 s.
10. Rafter N. *The Criminal Brain: Understanding Biological Theories of Crime*. — NY : New York University Press, 2008. — 352 p.
11. Фогель Ф., Мотульски А. Генетика человека: В 3-х томах. Т. 3: Пер с англ. — М.: Мир, 1990. — 366 с.

УДК 343.9.6 (477)

Іщук О. С., докторант Національної академії
прокуратури України, к.ю.н.

Принципи криминологічної діяльності органів прокуратури

Проаналізовані принципи дотримання законності; погодженості дій усіх учасників процесу протидії злочинності та запобігання злочинам; самостійності кожного правоохоронного органу в межах наданих йому повноважень при виконанні погоджених рішень, рекомендацій і проведенні криминологічних заходів; відповідальності керівників кожного правоохоронного органу за виконання погоджених рішень.

Ключові слова: принципи криминологічної діяльності, органи прокуратури, законність, класифікація, єдиноначальність, централізація та єдність прокурорського нагляду, незалежність.

Проанализированы принципы соблюдения законности; согласованности действий всех участников процесса противодействия преступности и предотвращения преступлений; самостоятельности каждого правоохранительного органа в пределах предоставленных ему полномочий при выполнении согласованных решений, рекомендаций и проведении криминологических мероприятий; ответственности руководителей каждого правоохранительного органа за выполнение согласованных решений.

Ключевые слова: принципы криминологической деятельности, органы прокуратуры, законность, классификация, единоначалие, централизация и единство прокурорского надзора, независимость.

Analyzed the principles of the rule of law; coherence among all stakeholders of combating crime and crime prevention; independence of every law enforcement agency within the powers granted to him in the performance of agreed decisions, recommendations and conducting criminological measures; the responsibilities of directors of each law enforcement agency for the implementation of agreed decisions.

Key words: principles of criminological, prosecutors, law, classification, unity of command, centralization and unity of Public Prosecutions, independence.

У системі протидії злочинності вирішальна роль належить кримінальній юстиції як специфічній державно-правовій інституції, наділеній спеціальними повноваженнями щодо здійснення кримінального судочинства. Для органів кримінальної юстиції головним завданням є протидія злочинності. Саме вони наділені повноваженнями щодо розкриття та розслідування злочинів, забезпечення правильного застосування закону з тим, щоб кожна особа, яка вчинила злочин, була справедливо покарана і щоб жоден невинуватий не був засуджений [1, с. 1]. Першочергове завдання у цьому питанні – визначення вихідних ідеологічних засад діяльності відповідних органів у сфері протидії злочинності.

Принципи організації і діяльності системи попередження злочинності – це вихідні положення, які забезпечують її відповідність вимогам, інтересам суспільства, врахування закономірностей його розвитку, повне використання його профілактичного потенціалу. Принципи – це, як відомо, основні засади. Стосовно діяльності – це основні засади, які визначають сутність і призначення організації та діяльності будь-якої публічної структури.

У сукупності принципи утворюють той каркас, який служить опорою для всіх конкретних правових актів, що регулюють організацію і діяльність державного інституту в цілому або окремих ланок. Такі правові акти не можуть суперечити основним принципам, оскільки останні у своїй більшості закріплені в законах, що мають вищу юридичну силу – Конституції України, Декларації про державний суверенітет України від 24 серпня 1991 р. тощо.

Питання класифікації, змісту та механізмів дотримання й використання базових принципів кримінологічної політики України вивчали такі вчені, як: О.М. Бандурка, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, Л.М. Давиденко, О.М. Джужа, В.М. Дрьомін, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.М. Костенко, М.В. Костицький, О.М. Литвак, О.М. Литвинов, Ю.В. Орлов, П.Л. Фріс, В.І. Шакур та ін.

Як зазначає С.С. Мірошніченко, соціально-правова сутність попереджувальної діяльності органів прокуратури полягає у запобіганні порушень закону при виданні правових актів, участі у підготовці і реалізації загальнодержавних, регіональних і місцевих програм попередження правопорушень і, як наслідок, опосередкованому (через здійснення наглядової діяльності) сприянні органам державної влади (в т.ч. правоохоронним) і місцевого самоврядування по вирішенню завдань організації протидії злочинності у широкому розумінні, здійсненні загальної профілактики злочинів [2, с. 59].

Незважаючи на наявність окремих наукових праць, присвячених розгляду проблеми, практика свідчить про відсутність робіт присвячених аналізу принципів кримінологічної діяльності органів прокуратури. Тому метою статті є з'ясування поняття та класифікації принципів кримінологічної діяльності органів прокуратури, їх змістовного наповнення та потреб дотримання й забезпечення.

Принципи діяльності прокуратури – це закріплені в законі основні положення, в яких виражене державне призначення прокуратури, визначені повноваження, характер правових засобів та методів нагляду за виконанням закону й указується її місце в системі публічно-правових структур держави. Принципи можуть стосуватися різних напрямів діяльності прокуратури.

У Законі України «Про прокуратуру» принципам організації і діяльності прокуратури присвячена ст. 6, у якій вказано, що органи прокуратури України:

1) складають єдину централізовану систему, яку очолює Генеральний прокурор

України, з підпорядкуванням нижчестоящих прокурорів вищестоящим;

2) здійснюють свої повноваження на основі дотримання Конституції України і чинних на території республіки законів, незалежно від будь-яких органів державної влади, посадових осіб, а також рішень громадських об'єднань або їхніх органів;

3) захищають у межах своєї компетенції права і свободи громадян на підставах їхньої рівності перед законом, незалежно від національного або соціального походження, мови, освіти, відношення до релігії, політичних переконань, службового чи майнового становища та інших ознак;

4) застосовують заходи ліквідації порушень закону, від кого б вони не виходили, відновлення порушених прав і притягнення у встановленому законом порядку до відповідальності осіб, які допустили ці порушення;

5) діють гласно, інформують державні органи влади, громадськість про стан законності і заходи щодо її зміцнення.

Працівники прокуратури не можуть належати до будь-яких політичних партій або рухів.

Аналіз викладеної норми дозволяє зробити декілька висновків. Один із них полягає в тому, що не всі принципи організації і діяльності правоохоронних органів, які так чи інакше можуть стосуватися кримінологічної діяльності прокуратури, повинні мати своє закріплення в Законі і тим більше в спеціальній нормі.

Принципи кримінологічної діяльності прокуратури, як і принципи будь-якої іншої правової системи або інституту, відображають не тільки об'єктивні, але і суб'єктивні начала. Об'єктивні — оскільки норми, у яких вони закріплені, відображають об'єктивні закономірності суспільних відносин; суб'єктивні — оскільки згадана норма є продуктом свідомої творчості законодавця, свідомого формування такого державного акта, яким є закон [3, с. 104-124].

Найавторитетніші теоретики права дотримуються різних поглядів на поняття принципів організації й діяльності прокуратури, так і до їхньої класифікації. Одні вчені наводять єдину класифікацію принципів, не поділяючи її на складові частини. Інші поділяють принципи на три групи: загальноорганізаційні, специфічні й галузеві. А дехто з дослідників поділяють принципи організації й діяльності прокуратури на основні та факультативні (специфічні, галузеві). До основних принципів вони відносять принцип законності, принцип гласності, принцип рівності перед законом, принцип інформативності та принцип взаємодії. До специфічних принципів відносять принципи єдиначальності, централізації та єдності прокурорського нагляду, а також принцип незалежності [4, с. 14].

На нашу думку, поділ принципів на загальноорганізаційні, спеціальні й галузеві, більш повно відображає сутність кримінологічної діяльності прокуратури як органу, що входить до державного апарату в цілому з одного боку, так і органу, що має свою, властиву лише йому специфіку. Таким чином, вбачається, всі принципи цієї групи можна поділити за характером на загальноорганізаційні, спеціальні (суто прокурорські) та галузеві.

Якщо говорити про принципи кримінологічної діяльності органів прокуратури, то до них слід віднести такі:

- дотримання законності;
- погодженість дій усіх учасників процесу протидії злочинності та запобігання злочинам;
- самостійність кожного правоохоронного органу в межах наданих йому повноважень при виконанні погоджених рішень, рекомендацій і проведенні кримінологічних

заходів;

— відповідальність керівників кожного правоохоронного органу за виконання погоджених рішень.

Кримінологічна діяльність органів прокуратури має здійснюватися з метою підвищення ефективності боротьби зі злочинністю. Досягнення зазначених цілей припускає об'єднання зусиль правоохоронних органів, усунення дублювання і паралелізму в роботі, узгодженості їхніх дій щодо своєчасного виявлення, припинення, розкриття, розслідування і запобігання злочинам, усунення причин та умов, що сприяють їх вчиненню.

Принцип законності — найважливіший принцип правової держави, він пронизує всі сфери, врегульовані правом суспільних відносин. Це категорична вимога, висунута державою до всіх державних органів, посадових осіб, установ, підприємств, організацій, громадян щодо суворого та точного дотримання всіх правових приписів.

Принцип законності в кримінологічній діяльності органів прокуратури означає, що при вирішенні будь-якого питання прокурор виходить із вимог закону і тільки закону. Цей принцип — необхідна умова реалізації інших принципів діяльності прокуратури. Законність — один із основоположних принципів державного управління суспільством у цілому, важливий засіб для зміцнення суспільства, охорони і розвитку нової економічної бази держави, яка невід'ємна від демократії.

У юридичній літературі поняття «законність» використовується у двох значеннях: в широкому і вузькому. У першому під законністю розуміється затребуваний державою взірець поведінки фізичних та юридичних осіб, котрий полягає у безумовному дотриманні законів і підзаконних актів всіма громадянами та органами, незалежно від форм власності і підпорядкування. У більш вузькому значенні законність виступає як принцип діяльності державного апарату: всі органи держави здійснюють свої владні повноваження у суворих межах закону, неухильно дотримуючись конституційних прав і свобод громадян.

Важливою вимогою законності як принципу є забезпечення верховенства закону по відношенню до всіх підзаконних актів органів державної влади й органів місцевого самоврядування. У зв'язку з цим, важливе значення має питання про відношення понять «верховенство закону» і «верховенство права». Одні автори ці поняття отожднюють, інші, навпаки — протиставляють їх одне одному. На наш погляд, вони тісно взаємопов'язані, але кожне з них несе своє змістовне навантаження.

Кримінологічна діяльність органів прокуратури — діяльність правозастосовна, що має свою специфіку. Прокурори, застосовуючи норми права, не самі виносять рішення, а звертаються до компетентних органів або посадових осіб про їхнє винесення, застосовуючи при цьому специфічний інструмент, передбачений законом, — акти прокурорського реагування. Принцип законності виступає як вимога законності до прокурорів і виражається на практиці у потребі глибокого знання закону, який застосовує прокурор; у належній кваліфікації правопорушення і всіх пов'язаних із ним наслідків; у повноті встановлення обставин правопорушення; в обов'язку прокурорського реагування на кожне конкретне правопорушення і, нарешті, у контролі за виконанням вимог прокурора.

Одним з найважливіших принципів кримінологічної діяльності прокуратури є принцип погодженості дій усіх учасників процесу протидії злочинності та запобігання злочинам. Дійсно, кримінологічна діяльність органів прокуратури зовсім не означає, що вони втрачають властиві їм профіль роботи, завдання та функції. Зазначені органи не можуть

і не повинні втручатися в поточну, оперативну діяльність інших правоохоронних органів. Наприклад, неправильно на координаційних нарадах заслуховувати звіти суддів, податківців, працівників органів внутрішніх справ тощо. У цьому випадку працівники прокуратури беруть на себе невластиві функції, адже оперативне управління роботою судів, податкової міліції та органів внутрішніх справ здійснюють їхні відповідні вищі органи.

Важливою умовою погодженості дій учасників процесу протидії злочинності та запобігання злочинам у рамках кримінологічної діяльності є їхня самостійність у межах наданих їм повноважень під час виконання узгоджених рішень, рекомендацій і проведених заходів, як і будь-яка самостійність ґрунтується на рівності учасників.

Специфічна діяльність кожного органу, що здійснюється в межах його компетенції й функцій, не повинна порушуватися. У цьому й полягає непорушна вимога правильної кримінологічної діяльності органів прокуратури.

Єдність завдань, що постають перед органами прокуратури, органами внутрішніх справ, іншими правоохоронними органами, їхній тісний зв'язок у вирішенні цих завдань при чіткому розмежуванні компетенції і методів діяльності, адміністративна незалежність один від одного з неминучістю приводять до висновку про необхідність координації дій даних органів. Однак кожен правоохоронний орган окремо виконує кримінологічні завдання в межах своєї компетенції й тільки властивими їм методами, що є надійною гарантією повноти, об'єктивності, всебічності й законності запобіжної діяльності та протидії злочинності в цілому. Правоохоронні органи незалежні, разом з тим, їхня кримінологічна діяльність тісно пов'язана між собою.

Принцип самостійності кримінологічної діяльності прокуратури виражається в недопущенні впливу в якій-небудь формі органів державної влади й органів місцевого самоврядування, політичних партій, інших громадських об'єднань або їхніх представників з метою вплинути на прийняте рішення або перешкодити відповідній діяльності. Закон України «Про прокуратуру» (ст. 7) вказує на неприпустимість втручання органів державної влади і органів місцевого самоврядування, посадових осіб, засобів масової інформації, громадсько-політичних організацій (рухів) та їх представників у діяльність прокуратури з нагляду за дотриманням законів або з розслідування діянь, що містять ознаки злочину. Вплив у будь-якій формі на працівника прокуратури з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або домогтися прийняття неправомірного рішення тягне за собою відповідальність, передбачену законом. Звернення представників влади, інших посадових осіб до прокурора з приводу конкретних справ і матеріалів, що знаходяться у провадженні прокуратури, не можуть містити будь-яких вказівок або вимог щодо результатів їх вирішення.

Слід зазначити, що вплив на працівників на практиці здійснюється в різних формах, від завуальованих, що походять від різних службових осіб, у тому числі шляхом прийняття ними нормативних актів, від засобів масової інформації (шляхом інспірованих замовних публікацій тощо) до погроз і реальних заходів фізичного впливу (побої, викрадення членів родини, анонімні й прямі погрози). Тому держава здійснює спеціальні заходи щодо захисту прокурорів і слідчих.

Порядок та умови здійснення їхнього державного захисту визначаються Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [5], а також іншими нормативними актами.

Незалежність кримінологічної діяльності органів прокуратури передбачає й виключає втручання окремих посадових осіб, представників засобів масової інформації

з вимогами про надання інформації. Законом встановлено, що прокурори не зобов'язані давати будь-яких пояснень по суті справ, що перебувають у їхньому провадженні, а також надавати їх будь-кому матеріали цих справ для ознайомлення не інакше ніж у випадках і в порядку, передбачених законодавством.

Принцип незалежності включає також, на думку деяких авторів, і обов'язковість виконання вимог прокурора, що впливають із його повноважень. Статистична та інша інформація, довідки, документи, необхідні для кримінологічної діяльності прокурорів, надаються безоплатно. Невиконання їхніх законних вимог, а також відхилення від явки за викликом прокурора, тягнуть встановлену законом відповідальність.

Важливою умовою самостійності кримінологічної діяльності органів прокуратури є те, що їхні працівники не можуть бути членами виборних, призначуваних, створюваних та інших органів, утворених органами державної влади й місцевого самоврядування.

Ця вимога закону є конкретним проявом і реалізацією принципу незалежності органів прокуратури у відносинах з органами влади. Участь працівників прокуратури в роботі різноманітних комісій та інших органів означало б розподіл між ними відповідальності за дії й рішення і перешкоджало або унеможлиблювало боротьбу зі злочинністю, особливо з окремими її видами.

Працівники прокуратури не можуть бути членами громадських об'єднань, що переслідують політичні цілі, і брати участь у їхній діяльності. Створення і діяльність громадських об'єднань, що переслідують політичні цілі, та їхніх організацій в органах і установах прокуратури не допускаються. Прокурори у своїй службовій діяльності не зв'язані рішеннями громадських об'єднань. Прокурорські працівники не мають права поєднувати свою основну діяльність з іншою оплачуваною або безоплатною діяльністю, крім викладацької, наукової й творчої.

На сучасному етапі становлення української державності, прояву нових явищ соціально-правового життя, обумовлених курсом на демократизацію суспільства і всіх державних інститутів, важливою умовою кримінологічної діяльності органів прокуратури є її відкритість і підконтрольність громадянському суспільству, прозорість її політики та практичних дій. Громадський контроль здійснюється у різноманітних формах. Однією з таких форм є засоби масової інформації, покликані інформувати громадян про діяльність правоохоронних органів, у тому числі — прокуратури. При цьому все одно названий контроль не повинен мати характер втручання у безпосередню діяльність прокуратури і перешкоджати діям прокурорів щодо утвердження законності та правопорядку.

Загальноправовий принцип гласності в кримінологічній діяльності органів прокуратури означає відкритість цієї діяльності, доступність для громадян, засобів масової інформації. За допомогою реалізації принципу гласності суспільство здійснює контроль за кримінологічною діяльністю органів прокуратури. У порядку зворотного зв'язку реалізація цього принципу підвищує рівень інформованості населення про стан законності та діяльності прокуратури щодо забезпечення прав і свобод громадян, сприяє активнішій участі громадян у справі укріплення законності та правопорядку.

У численних проектах нової редакції Закону України «Про прокуратуру» принцип гласності формулювався по-різному. У деяких проектах для цього використовувалось одне слово «гласність» (проект робочої групи Генеральної прокуратури України від 17.12.1996 р., проект народного депутата М. Мичка від 12.11.1999 р.). У проекті групи народних депутатів від 14.07.2000 р. гласність поєднувалась з врахуванням

вимог закону щодо охорони конфіденційної, таємної та іншої охоронюваної державою інформації. Проте, у підсумку, формулювання цього принципу в новій редакції Закону про прокуратуру від 12 липня 2001 року не зазнало жодних змін, хоча потреба у цьому була, що ми спробуємо обґрунтувати далі.

Основними завданнями забезпечення гласності в кримінологічній діяльності органів прокуратури є, на нашу думку, такі.

По-перше, це реалізація прокуратурою своєї правовиховної ролі в суспільстві. «Відкритість прокурорської діяльності, доступність її результатів для громадськості ... сприяє зростанню правової культури населення, залученню широких мас до запобігання злочинам та іншим правопорушенням» [6, с. 26].

Проте виховання поваги до цінностей права, навичок законослухняної поведінки з використанням принципу гласності не може зводитись лише до простого роз'яснення змісту нормативних актів, без інформування про заходи, які вживаються прокуратурою для виявлення та усунення правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності, захисту прав і законних інтересів громадян. Зміщення акцентів у цій діяльності сприяє перетворенню правороз'яснення на правовиховання.

По-друге, за допомогою дії принципу гласності здійснюється контроль суспільства за діяльністю прокуратури, звичайно, без права посягання на незалежність органів і посадових осіб прокуратури при реалізації ними своїх повноважень, у тому числі у сферах протидії злочинності та запобігання злочинам. Цей бік гласності є особливо виразним тоді, коли громадські об'єднання, засоби масової інформації та окремі громадяни мають можливість вільно і відверто висловлювати свою думку про кримінологічну діяльність прокуратури та її представників, критикувати недоліки в її роботі, вносити пропозиції щодо її вдосконалення, зокрема щодо правового регулювання кримінологічної діяльності прокуратури.

Важливо підкреслити, що всі наведені вище принципи кримінологічної діяльності взаємозалежні й повинні розглядатися у єдності з принципами інших видів діяльності органів прокуратури, зокрема координаційної.

На думку В. Рябцева та Ю. Капітонової, такими принципами стосовно координації є рівність всіх її учасників, самостійність кожного правоохоронного органу при виконанні погоджених рішень, законність, системність та постійність координації [7, с. 97].

Ефективність як засада кримінологічної діяльності означає досягнення цілей, які ставили перед собою суб'єкти протидії злочинності та запобігання злочинам, причому це стосується як припинення конкретних злочинних правопорушень, так і оздоровлення оперативної обстановки в окремих сферах.

До викладеного вище можна було б додати принцип плановості кримінологічної діяльності з одночасним урахуванням стану злочинності і вжитих раніше заходів щодо її стримування.

І на решті варто зазначити що дехто з дослідників вважають за можливе доповнити наведений список принципів кримінологічної діяльності органів прокуратури. Так, на думку окремих дослідників, доцільним є виділення також принципів системності й сталості кримінологічного впливу, оскільки дотримання даних принципів забезпечує ефективність роботи всіх компонентів системи боротьби зі злочинністю не тільки в нижній ланці органів прокуратури, але й на всіх рівнях [8, с. 160]. Однак зазначені принципи ми схильні відносити до принципів загального, а не спеціального значення.

Також досить важливим принципом кримінологічної діяльності органів прокуратури

на сьогодні може і повинен стати принцип науковості. Дійсно, кримінологічна діяльність органів прокуратури повинна бути науково обґрунтованою, відображати об'єктивні закономірності і тенденції розвитку суспільства та держави, засновані на всебічному і глибокому аналізі повної й достовірної інформації про стан законності та правопорядку на території обслуговування або на об'єкті, а також щодо діяльності самої прокуратури.

З вищевикладеного можна зробити наступні висновки. До принципів кримінологічної діяльності органів прокуратури слід віднести принципи: дотримання законності; погодженості дій усіх учасників процесу протидії злочинності та запобігання злочинам; самостійності кожного правоохоронного органу в межах наданих йому повноважень при виконанні погоджених рішень, рекомендацій і проведенні кримінологічних заходів; відповідальності керівників кожного правоохоронного органу за виконання погоджених рішень. Принципи кримінологічної діяльності прокуратури, як і принципи будь-якої іншої правової системи або інституту, відображають не тільки об'єктивні, але і суб'єктивні начала. Об'єктивні — оскільки норми, у яких вони закріплені, відображають об'єктивні закономірності суспільних відносин; суб'єктивні — оскільки згадана норма є продуктом свідомої творчості законодавця, свідомого формування такого державного акта, яким є закон.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міщенко С.Г. Роль кримінальної юстиції в протидії злочинності: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / С.Г. Міщенко. — К.: Національна академія прокуратури України, 2011. — 20 с.
2. Мірошниченко С.С. Соціально-правова сутність попереджувальної діяльності органів прокуратури / С.С. Мірошниченко // Право і безпека. — 2006. — №5/2. — С. 58-61.
3. Новиков С. Г. Прокурорская система в СССР / С. Г. Новиков. — М. : Юрид. лит.; 1977. — С. 104 - 124.
4. Козлов А. Ф. Компетенция прокуратуры СССР / А.Ф. Козлов // Компетенция прокуратуры СССР. Межвузовский сборник научных трудов. — Свердловск : Изд-во Свердл. юрид. ин-та, 1985. — 145 с.
5. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 11. — Ст. 50.
6. Закон України «Про прокуратуру». Наук.-практ. коментар. / Д. М. Бакаєв, Ю. М. Грошевий, В. В. Долежан та ін. — Харків : ІПК Генпрокуратури України, 1993. — 176 с.
7. Организация работы городской (районной) прокуратуры : метод. пособие. — М. : НИИ при Генпрокуратуре РФ, 2001. — 158 с.
8. Ергашев Е. Р. Организация работы городской (районной) прокуратуры : дис. ... канд. юрид. наук. / Е. Р. Ергашев — Екатеринбург. — 2003. — 223 с.

